

125. *Sarothamnus scoparius* (L.) Wimm. — Żarnowiec miotlasty

Naturalny zasięg żarnowca jest już w chwili obecnej niemożliwy do dokładnego odtworzenia. Główna trudność polega na tym, że w wielu przypadkach nie jesteśmy w stanie ustalić czy mamy do czynienia ze stanowiskiem naturalnym, czy też powstałym dzięki działalności człowieka. Gatunek ten od dawna wysiewano na karmę dla zwierzyny leśnej, dla wzbogacenia jałowych siedlisk leśnych oraz dla utrwalenia wydm i nasypów kolejowych. Pędów żarnowca używano powszechnie do wyrobu mioteł, koszyków, wycieraczek itp., toteż w tym celu zakładano niekiedy specjalne plantacje (Ulbrich, 1921, Mitt. Deutsch. Dendr. Ges., 31). Dzięki dużej łatwości dziczenia i wyjątkowej ekspansywności żarnowiec opanował tereny położone daleko poza granicami swego naturalnego występowania.

S. scoparius uważany jest za typowo subatlantycki gatunek (Gams, 1924, w Hegi, Flora von Mitteleuropa, 4, 3; Czeczott, 1926, Bull. de l'Acad. de Sciences et de Lettres, 59). Wprawdzie sięga on daleko w głąb kontynentu, to jednak optymalne warunki znajduje w rejonach położonych wzdłuż wybrzeży morskich, gdzie rośnie najobficiej i osiąga największe rozmiary. Główne partie zasięgu żarnowca związane są z terenami niżowymi. Miejscami spotyka się go jednak na znacznej wysokości, jak na przykład w Hiszpanii, gdzie znane są stanowiska z wysokości 1700 m n.p.m. (Herrmann, 1956, Flora von Nord-und Mitteleuropa).

Z mappek zasięgu żarnowca opublikowanych przez E. Ulbricha (*l. c.*) i H. Czeczotta (*l. c.*) wynika, że wschodnia jego granica biegnie w przybliżeniu wzdłuż Wisły, natomiast według H. Meusela, E. Jägera i E. Weinerta (1965, Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora) zasięg *S. scoparius* obejmuje większość terytorium Polski z wyjątkiem Wyżyny Lubelskiej i Niziny Mazowieckiej. Okazuje się jednak, że żarnowiec rozprzestrzeniony jest u nas obecnie na terenie całego kraju, ponadto na Białorusi i Ukrainie należy również do gatunków częstych (Kozłowska, 1972, Chorologija flory Belorussi; Słobodjan, 1967, Ukrainiskij Bot. Żurnał, 24, 6).

S. scoparius rośnie w Polsce najobficiej na silnie zbielicowanych glebach, na nieużytkach, w suchych borach sosnowych, w świetlistych lasach dębowych, na obrzeżach bardziej zwartych drzewostanów itp. Na zrębach i uprawach leśnych bywa nierzadko uporeczywym chwastem. Wraz z *Calluna vulgaris* i gatunkami z rodzaju *Genista* wyróżnia zbiorowiska z rzędu *Calluno-Ulicetalia*, które rozwijają się z reguły wtórnie po usunięciu lasu (Pawłowski, Zarzycki, 1972, Szata roślinna Polski, 1). Najwyżej położone stanowiska znajdują się w Tatrach na wysokości 1320 m n.p.m. (Pawłowski, 1956, Flora Tatr, 1), jednakże zdaniem B. Pawłowskiego są one antropogeniczne.

The natural range of common broom is at the moment quite impossible to define accurately. The main difficulty lies in the fact that in many instances we are not in a position to determine whether we are dealing with a natural range or whether it is the result of man's activity. This species has been sown extensively in the past to provide fodder for game animals, to enrich poor forest sites and to fix sand dunes and railway escarpments. The shoots of *Sarothamnus* have been used for the manufacture of brooms, baskets, door mats etc., and for this purpose also special plantations were being established (Ulbrich, 1921, Mitt. Deutsch. Dendr. Ges., 31). In view of the ease with which broom goes wild and its exceptional vitality the plant has colonized regions well beyond its natural range.

S. scoparius is believed to be a typical sub-atlantic species (Gams, 1924, in Hegi Flora von Mitteleuropa, 4, 3; Czezcott, 1926, Bull. de l'Acad. de Sciences et de Lettres, 59). It extends well into the continent, however it finds optimal conditions for itself along sea shores, where it grows most abundantly and attains greatest dimensions. The main parts of the range of broom are associated with lowland regions. In places it can also be found at considerable elevations, as for example in Spain, where stands are known from 1700 m (Herrmann, 1956, Flora von Nord-und Mitteleuropa).

From the maps of the range of broom published by E. Ulbricht (*l. c.*) and H. Czezcott (*l. c.*) it appears that the eastern limit runs approximately along the Vistula, while according to H. Meusel, E. Jäger and E. Weinert (1965, Vergleichende Chorologie dre Zentraleuropäischen Flora) the range of *S. scoparius* covers most of Poland except for the Lublin Upland and the Mazowsze Lowland. It appears however that broom is distributed throughout the country in Poland, and besides in Bialorussia and in the Ukraine it belongs to common species (Kozłowska, 1972, Chorologija flory Belorussii; Slobodjan, 1967, Ukrain-skij Bot. Žurnal, 24,6).

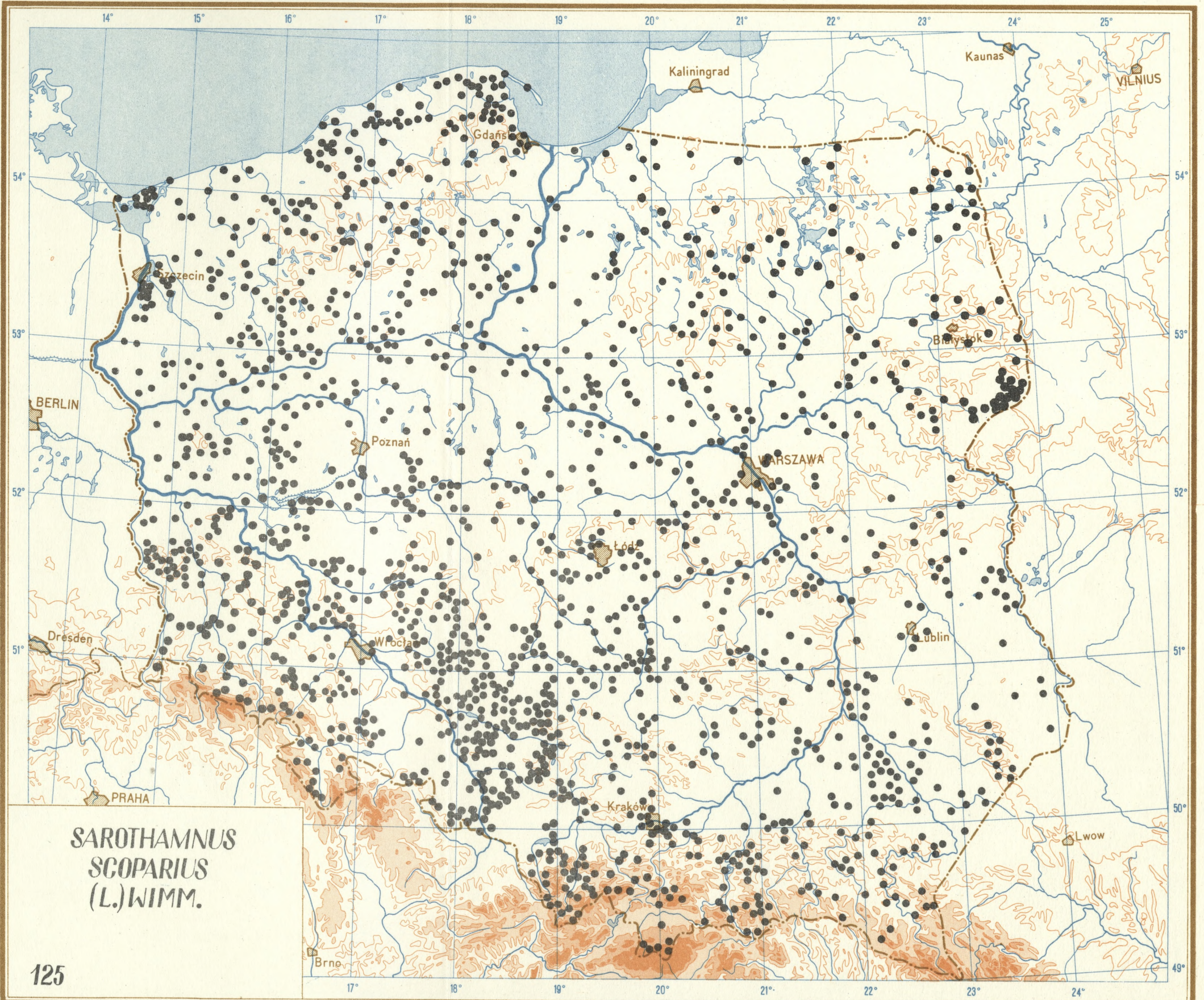
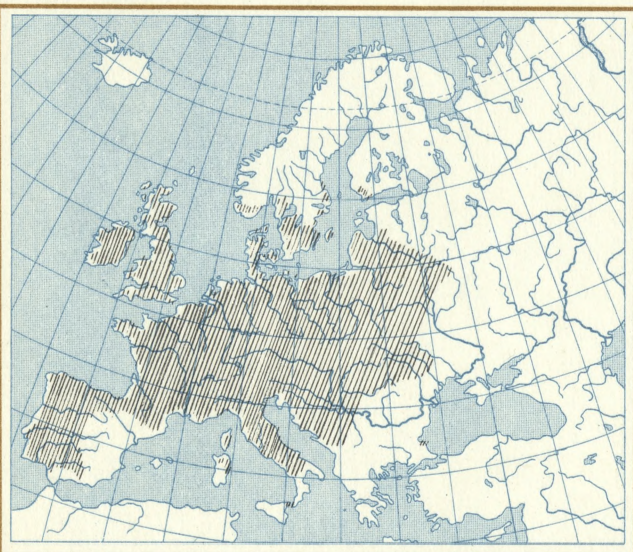
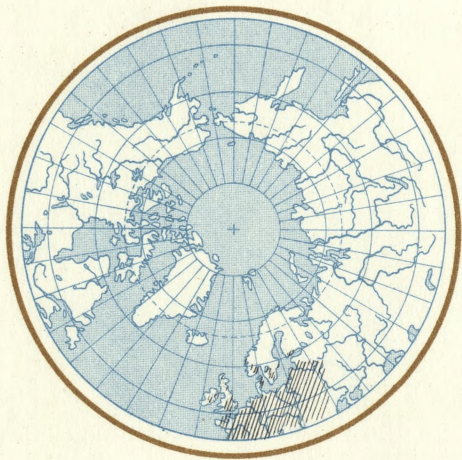
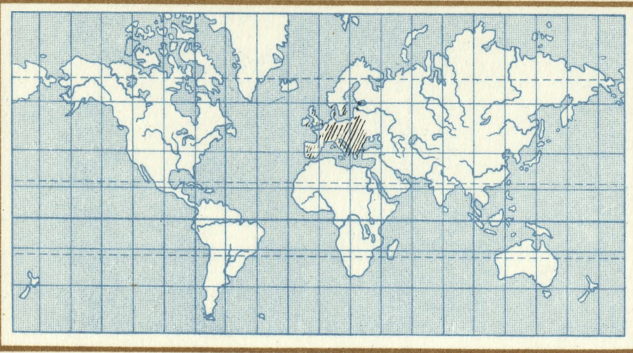
S. scoparius grows in Poland most abundantly on strongly podsolic soils, on waste land, in dry pine forests, in sparse oak woods, on edges of more dense stands etc. Together with *Calluna vulgaris* and species from the genus *Genista* it is characteristic for the communities of the order *Calluno-Ulicetalia* which as a rule develop as the secondary vegetation following removal of a forest (Pawłowski, Zarzycki, 1972, Szata roślinna Polski, 1). The most elevated stands in Poland occur in the Tatras at 1320 m (Pawłowski, 1956, Flora Tatr, 1) however according to B. Pawłowski they are anthropogenic.

Естественный ареал жарновца в настоящее время уже невозможно восстановить в точности. Главная трудность заключается в том, что во многих случаях мы не в состоянии определить, имеем ли дело с естественным местонахождением или с возникшим в результате деятельности человека. Вид этот давно высеивался в качестве корма для лесных зверей, для обогащения неплодородных лесных биотопов и для закрепления дюн и железнодорожных насыпей. Побеги жарновца повсеместно используются для производства метел, корзинок, половиков и т.д.; с этой целью иногда закладывались специальные плантации (Ulbricht, 1921, Mitt. Deutsch. Dendr. Ges., 31). Благодаря высокой способности дичать и исключительной экспансивности жарновец занял районы, расположенные далеко за границами своего естественного распространения.

Вид этот считается типично субатлантическим (Gams, 1924, в Hegi, Flora von Mitteleuropa, 4,3; Czezcot, 1926, Bull. de l'Acad. de Sciences et de Lettres, 59). Правда, он заходит далеко вглубь континента, но оптимальные условия находит в районах, расположенных вдоль морских побережий, где растёт обильнее всего и достигает наибольших размеров. Основные участки ареала связаны с низменностями. Местами он, однако, встречается и на значительной высоте, как, например, в Испании, где известно его местонахождение на 1700 м над ур.м. (Hermann, 1956, Flora von Nord-und Mitteleuropa).

Судя по некоторым картам ареала (Ulbricht, *l. c.*; Czezcott, *l. c.*), восточная граница его проходит, примерно, вдоль Вислы, по другим же (Meusel, Jäger, Weinert, 1965, Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora) ареал жарновца охватывает большую часть территории Польши, за исключением Люблинской возвышенности и Мазовецкой низменности. Однако оказывается, что жарновец распространён в настоящее время по всей стране и, кроме того, он принадлежит к видам, широко распространённым также в Белоруссии и на Украине (Козловская, 1972, Хорология флоры Белоруссии; Слoбoдьян, 1967, Укр. Бот. Журнал 24, 6).

Жарновец метельчатый обильнее всего растёт в Польше на сильно оподзоленных почвах, на пустошах, в сухих сосновых борах, в осветлённых дубравах, на опушках загущённых древостоев и т.п. На вырубках и на участках лесных культур нередко бывает злостным сорняком. Вместе с *Calluna vulgaris* и с видами рода *Genista* характерен для сообществ, относящихся к порядку *Calluno-Ulicetalia* и развивающихся обычно как вторичные после удаления леса (Pawłowski, Zarzycki, 1972, Szata roślinna Polski, 1). Самые высокие местонахождения отмечены в Татрах — 1320 м над ур. м. (Pawłowski, 1956, Flora Tatr, 1), однако они, по мнению Б. Павловского, являются антропогенными.

**SAROTHAMNUS
SCOPARIUS
(L.) WIMM.**

125

